

Розділ 8 АМЕРИКАНЕЦЬ НА УКРАЇНІ

Беркширський кнур. Ілюмінаторове око. Дірка в стінці. Триніжок з чайником. О. Ке-нан у Росії. Дикунські звичаї. Шматок мила на снідання. «Тше-Ка» в уяві доктора О. Кенана. О. Кенан поливає паркан. Черепахові супи. Спостереження голодних людей. Що можна їсти з трупа? Козак у рівчаку. О. Ке-нан і щури. Препарат «Альбо».

Беркширський кнур не міг заспокоїтися. Він перекочував своє тіло, мов величезний налятий гнилизною пухир, на ідеальних матрасах ліжка. Ліжко поволі покачувалося, то полегшуючи, то заважаючи йому знаходити вигідну позу.

Мак-Лейстон не міг заснути. Ілюмінатор, мов пугачеве зелене око, витріщився просто в його банькуваті вирячені очі. Але зелена зіниця не відбивала беркширського кнура. В ній малювались зовсім інші картини. Немов у кіно, в ній проскакували бланки акцій, газетні стовпці, що поступово показували щораз меншу ціну акцій хемічного тресту. З-за газетних стовпців визирала нахабно-спокійна фізіономія Моргана- fils'a (сина) й не давала Лейстонові ні секунди спокою.

Починаючи з першої ж газетної звістки, Мак-Лейстон засипав Трест наказами піддержувати акції на тій ціні, за яку їх продавалося в день, коли він від'їздив з Нью-Йорку. Він почував, він знав, що це не допоможе, коли в це діло встряв Морган. Але певности ще не було, що це саме він.

Біржові зайці, вірні прислужники мільярдерові, точний і могутній апарат Тресту, раптом застопорили. Нічого не можна було дізнатись, все захрясло в якійсь містичній імлі оборотного хаосу, в якому все життя живуть прості смертні, не знаючи, що буде з ними завтра. В цей хаос тепер угруз і Лейстон, що раніше так ясно все бачив, бо сам все творив.

Ця непевність, ця імла були ще страшніші від того, що падали акції, — кнур перекочувався з боку на бік, — вони доводили, що в цій справі бере участь Морганова фізіономія і вона дійсно раз по раз визирала з ілюмінатора.

Чого хоче Морган? Чи хоче він проковтнути Лейстона з його шкурою, гнилим шлунком і бездоганними пазурами живцем, чи він хоче його поставити просто в безпосередню залежність від себе. Лейстон уже звертався кабелем до Моргана. Морган поцікавився його здоров'ям, співчував, що йому не пощастило розшукати Едіт, і просив заспокоїтися щодо акцій — це, мовляв, ринкова кон'юнктура.

Так! усе почалося з того, що втекла Едіт. Після цього навалою пішли невдачі. Лейстон, що не вірив ні в Бога, ні в чорта, хоча і піддержував грішми попів різних угруповань, використовуючи їх як рекламистів для Тресту, — Лейстон раптом опинився в становищі забобонного крамарчука, що, не продавши вранці вигідно «на почин», уже боїться за цілий день торгівлі.

Він з жахом почував, що робиться товарним фетишистом, що не багато треба, щоб він увірував у кон'юнктуру ринку, що йому підносив Морган. Ця кон'юнктура здавалася якоюсь довгою бамбуковою соломиною, полінкуватою й гладкою, що йому простягав з

ілюмінатора Морган. Але гладкі пальці Лейстонові сковзались по гладкій поверхні бамбуку, він не міг затриматись навіть на глобах, і соломину щезала, а Лейстон прокидався весь у липкому поті. На палубі зверху хтось ходив і заважав спати. Ще поверхом вище на сонці стояв матрос і набивав пахучим тютюнцем обсмалену люльку.

Звільнившись від переслідувачів, Гаррі зразу перестав бігти, засунув руки в кишені й почав іти, спроквола посвистуючи:

Був вечір. В темноті вузьких вулиць передмістя не видно було, що він в арештантській одежі. Гаррі перейшов порожній базарчик. На ріжку стояла дівчина. Коли Гаррі зрівнявся з нею, вона взяла його під руку й потягла з собою. Гаррі випростався й став просто перед нею. Перед ним була Кет.

— Ходім швидше, дурненький, — сказала вона. — За тобою знову якась мара бреде.

І вона вказала на протилежний тротуар. Гаррі пильно придивився — нічого не було видно.

Зненацька він схопився й, мов кіт, перестрибнув через брук. Од стіни одділилась темна постать і побігла тротуаром. Гаррі побіг слідом, коло ліхтаря він замалим не наздогнав шпика, але під ліхтарем стояв полісмен. Гаррі, не добігши до нього з десятка кроків, повернувся й пішов посвистуючи до Кет. Вони стояли мовчки з хвилину, ніхто не підходив.

— Я знаю, тут наймають нумери, — сказала Кет. — Ходім. Дай грошей.

На ріжку Гаррі став, притулившись до стінки, й удавав, ніби розглядає щось чи поливає паркан. Кет узяла гроші й через три хвилині — всі три хвилині Гаррі стояв, мов прикутий до паркана, — повернулася з одежею. Було пізно, на вулицях уже нікого не було. Гаррі швиденько перевдягався, і вони пішли в корчму, де наймали нумери для проститутток. Кет сіла на ліжку, Гаррі витяг з кишені документи, що йому дав Дюваль. Тут був закордонний паспорт з усіма візами до Радянського Союзу. Було сотні півтори доларів.

— Що то в тебе? — запитала Кет, побачивши, що Гаррі мовчить і про щось міркує.

Гаррі не відповідав.

— Любенький мій, тебе спіймають! — жалісливо сказала Кет. — Од них не втечеш.

— Ти хороша дівчина, — одказав Гаррі. — Я тебе взяв би був із собою, та це ніяк не виходить. Треба хоч самому втекти.

В цій хвилині клацнули двері в кімнаті поруч. Хтось займав сусідній номер. Гаррі й Кет роздяглися й лягли на ліжку...

Лейстон, приїхавши до Нью-Йорку й наплювавши на телефонограми й таке інше, поїхав просто до Моргана сам своєю особою.

Ніхто вже не брав його акцій. Щоб підвищити курс, він сам купував їх гамузом. Акції летіли в його контору, а чеки вилітали з контори. В нього опинилось більш як половина власних акцій, а вони все падали й падали в ціні.

Морган його не прийняв. Немає вдома.

За три дні Морган скупив всі його акції по ціні, нижчій від номіналу. Лейстон почув, як у нього згинаються коліна. Морган вирішив з'їсти його живцем!

В розмові з бухгалтером з'ясувалося, що доктор Ріпс вів неправдиві рахунки. Хоч сума, яку забрав цей шановний учений, не могла мати ніякого значіння в загальному балансі Лейстоновому, але мільярдер скреготав зубами, думаючи, що доктор завіз із грішми й дочкою його комерційне щастя. Бухгалтер меланхолійно витер піт з лисини...

Лейстон починав тупіти. Раптом йому схотілось спати. Не встиг він дійти до спальні, як його перестріла міс Древінс, головна економка.

— М-р Лейстон, м-р Сідні щез з дому, — промовила вона... й сіла на підлогу. Поважна жінка, побачивши вираз на лиці Лейстона, сіла просто на підлогу. З-під неї потік струмочок і обтік її навкруги калюшкою. Лейстон копнув її ногою й увійшов у спальню. Це був уже не славетний і могутній м-р Лейстон, король хемічної промисловости, це був просто беркширський кнур, ірландський крамарчук. На його тупій пиці було написано тільки одне бажання — виспатись!

Увійшовши в кімнату, він повалився на ліжку й захропів.

В домі зчинилася метушня. Викликано лікарів. Лейстон прокинувся, обложив лікаря кількома словами, не уживаними в монастирях та інститутах для шляхтянок, виразно плюнув на підлогу й, повернувшись до стінки, захропів ізнову.

Міс Древінс нарешті підвелась з підлоги.

— Дженні, затріть підлогу, — сказала вона. — Я розлила шклянку води.

Дженні затерла калюжу. Вона була дуже здивована, не побачивши ніяких слідів шклянки. Невже ж міс Древінс заховала її під спідницю!

Вночі Кет прокинулася від якогось рівного гудіння, наче хтось пустив механічне свердло. Вона збудила Гаррі, й вони стали прислухатись. Гуло з сусідньої кімнати. Кет схопилася з ліжка й кинулася до дверей. Двері розчинилися — вона вийшла в коридор. Так, не було сумніву, гуло з сусіднього номеру. Кет швиденько вдяглася і збудила служника.

— Хто в сусідньому з нами номері? — запитала вона нервово.

— В сусідньому номері... — протер очі служник, — у сусід-ньому номері — а який це номер?

— 27! — випалила Кет. — Кажіть мерщій. Хто такий, що він робить?

— У 27-ому якийсь робочий з струментом. Він робить якісь дірки в чомусь. Продає щось на базарі. Для чого це вам?

— Так, — сказала Кет і пішла до Гаррі.

Той, розміркувавши справу, знову завалився спати.

Треба було виспатися в певнім місці. Хтозна, чи доведеться спати завтра? Кет сиділа й слухала. Гудіння спинилося, почало стукати молотком. Було дві години ночі. Кет заснула

сидячи, мотнула головою, прокинулася й знову лягла на ліжку. Молоток ізмовк. Вона заснула.

Посвердливши діру, д-р Ріпс вийшов навшпиньках у коридор і заклеїв шпарки на дверях у 26-ий номер. Потім він узяв з робочого мішка цинковий балон, приладив кран до дірочки в стінці й одкрив його. Через десять хвилин він закрив кран, витягнувши його з дірочки, і заклеїв дірочку наготовленим корком. Ще через п'ятнадцять хвилин благородний учений знову вийшов, акуратно й безслідно зняв приклеєний молоком папір з дверей номера 26-го і, увійшовши в 26-ий номер, засвітив кишеньковий ліхтарик, поставив на підлогу якусь триніжку посудину з порошком, вилляв у порошок якусь рідину й вискочив знову з кімнати.

Ще через три хвилини д-р Ріпс знову увійшов у 26-ий номер. Тепер він насипав у свій триніжок вугілля й підпалив його папером.

Далі благородний хемік обшукав Гаррі якнайпильніше, витяг усі документи й гроші. Тіло було ще зовсім тепле. Ріпс стягнув з трупа кальсони й ретельно шукав ще. Нарешті йому пощастило. Піднявши картонову підстілку в черевикові, він побачив, що вона списана насподі хемічними формулами. Цю табличку він захопив у кишеню.

Методично й не поспішаючи, д-р одяг Гаррі, витягнув і спалив підстілку з другого черевика, поклав документи й трошки грошей Гаррі назад в кишеню. Потім поставив на триніжок чайник з водою. Газ од триніжка вже вдаряв йому в голову. Він вийшов, зайшов до свого номера, забрав речі й спустився сходами вниз.

За три дні він вирушає до Радянського Союзу. Те, що не вдалося Мессебі й Лейстонові, удалося докторові хемії Джимові Ріпсу. В його руках був спосіб добувати штучний протеїн. Гаррі й Кет ще теплі лежали поруч на ліжку...

Такого-то числа, такого-то місяця доктор хемії Джим О. Кенан вийшов з вагону *Sleeping Car* на пероні Червоного Петрограду. Він ішов... втім, треба сказати, що зараз він не думав про те, куди він іде. Він дивився скільки міг — адже ж він приїхав в країну голодних дикунів.

Почалося з того, що містер Кенан викинув на перон недокурочок сигари. До містера Кенана підійшов чоловік у форменім одязі й, зробивши чемний жест рукою, запропонував йому йти за ним. Містер Кенан, вважаючи, що чоловік хоче з ним познайомитись, вирішив, що заводити знайомства в країні дикунів ще зарано, й попрямував спокійно до виходу. Але чоловік наздогнав його, став перед ним і повторив жест.

— Забирайтесь к лихий мамі, — сказав О. Кенан по-англійськи. — Я не маю ніякого бажання з вами випивати!

Коло них зібралось дві-три душі. Якийсь чоловік у військовій сорочці сказав по-англійськи:

— Ви мусите сплатити штраф за те, що викинули недокурочок на перон!

— *Goddam*, — розсердився Кенан. — В Нью-Йорку, в культурній країні кожен громадянин викидає те, що йому не потрібне, на вулицю!

— В нас викидають сміття в скриньки, — чемно сказав чоловік у сорочці.

Заплативши штраф, м-р О. Кенан почав обмірковувати свою справу. В багажі він мав консерви м'яса, супа консоме, супа з черепахи, каву, шоколад і все інше, що мусить мати культурний чоловік у країні голодних дикунів.

Він міг, правда, якось полагодити свої справи з АРА й дістати звідти пайок, але м-р О. Кенан дуже добре знав, які продукти постачав для АРА містер Мак-Лейстон і інші благодійники голодного людства й, згадуючи ці продукти, його навіть трошки вернуло.

Поки що м-р Кенан не мав ніяких документів від АРА і знав напевне з оповідань емігрантів, що його по виході з поїзду негайно заарештують і посадять в «Тше-Ка», де його годуватимуть супом із щурів. Він свідомо йшов на це, бо іншого виходу все одно не було — доведеться перетерпіти, дикунам він пояснить, що культурний «уанкеє» не може їсти суп з пацюків, бо це шкодить йому на шлунок, і що таким чином місцеві звичаї, очевидно, до нього не стосуються.

На превелике здивування м-ра О. Кенана, його на вокзалі не заарештовано. Не заарештовано його також по виході на вулицю. Мало того, м-р О. Кенан і сліду не бачив мальовничих бандитів із Тше-Ка, що з них кожен обвішаний бомбами, оперезаний кулеметними стрічками, а в зубах про запас тримає ножа. Замість бандита до нього підійшов той чоловік у сорочці, що пояснював йому інцидент на вокзалі.

— Дозвольте відрекомендуватись, професор Іванов, хемік, — сказав чоловік по-англійськи.

М-р Кенан вирішив, що це один із удосконалених способів вимагати гроші, про що він читав у Дж. Лондона. Отже, він увічливо вклонився й запевнив, що зайвих грошей не має. Просто одштовхнути того чоловіка, як він зробив би в Америці, О. Кенан не відважувався — дикуни могли б його, може, й убити — до того ще й час голодний. Отже, містер Кенан запевнив, що в нього зайвих грошей немає.

— Я не збираюсь просити у вас грошей, — одповів чоловік суворо. — Коли ви вважаєте, що обійдетесь без моєї поради, то будьте здорові! — і чоловік одійшов.

Д-р Кенан, задоволений, що позбувся прохача, попростував із вокзалу. Його дуже кортіло якнайшвидше побачити, як голодні жінки їдять своїх дітей і гризуть свою одіж.

Він навіть вирішив пожертвувати своїм, до того вже не дуже чистим носовичком, щоб побачити, як його їстиме голодний росіянин. Перейшовши кілька кроків, він раптом напав на надзвичайну сцену.

Коло паркана стояв якийсь молодий хлопець з розстібнутим коміром. В одній руці він держав коновку з водою, в другій — шматок мила. Зацікавлений доктор підійшов ближче. Хлопець набрав в рот води й підніс до рота мило.

«Він їстиме мило!» — догадався м-р Кенан і підійшов ще ближче.

Хлопець випустив з рота струмінь води й полив мило.

«Зараз почне! розм'якшує мило!» — подумав О. Кенан.

Але хлопець не почав їсти мила, натомість він змилив руки й почав їх мити, пускаючи з рота струмінь води.

«Яке дивне сполучення некультурності з охайністю! — не міг опам'ятатися доктор. — Спочатку він виміє руки, а потім з'їсть свій пайок!»

Та хлопець не виправдав сподіванок м-ра О. Кенана: вмивши руки й обличчя, він утер їх носовичком і подався геть.

М-р Кенан, трохи розчарований, пішов далі. Він забув справитись з дечим на вокзалі й почував тепер тиснення в сечовім пухирі. Розміркувавши, що дикуни, очевидно, взагалі не мають поняття про вбиральні, доктор хемії О. Кенан спинився на вулиці й почав поливати паркан.

Це заняття йому перебив якийсь чоловік, що ляснув його по плечі й сказав щось дикунською мовою.

Після того як він повторив м-ві Кенану жест, д-р заплатив штраф.

— Якась чортовина! Куди я попав? Що за люди? — філософував д-р О. Кенан, сідаючи в кеб і вказуючи візникові руками, що його треба везти до готелю.

М-р Кенан, з цікавістю обдивившись номер готелю й побачивши, що він дуже схожий на номер другорядного готелю в Нью-Йоркові, постановив іти до місцевого комітету АРА.

Він витяг з чемодана черепаховий суп, попрохав його розігріти, допомагаючи собі в розмові пальцями, й почав удягатися. Була вже п'ята година, отже, він витяг фрак, роздивився циліндр, змахнув з нього порошок і одягся. Проковтнув пару пілюль, поїв супу з черепахи, накинув мекентош і вийшов на вулицю. План у нього був такий. Він переговорить з директором філії АРА, дістане від нього призначення в голодні губерні й спробує там препарат «Альбо»; він вироблятиме його там-таки, — десь найме собі лабораторію. Потім зробить статистичні зведення й запропонує Радянському урядові купити в нього препарат. З мільйонами в кишені він зможе жити де завгодно. Він буде не Джим Ріпс, не О. Кенан, а Боб Дочерті, чи що.

М-р О. Кенан посміхався, уявляючи себе Бобом Дочерті. «Називай мене Боб, дівчино!» — звертався він до уявлюваної жінки. Перш за все він поїде до Парижу, піде в Кафе Синьої Мавпи, — він чув про нього дуже цікаві речі, дуже й дуже цікаві речі. Одне було зле — це Тше-Ка. Його ще не заарештовано, та це могло нічого не значити. Д-р О. Кенан знав з найпевніших емігрантських джерел, що кожного, хто приїздить, заарештовує Тше-Ка й годує супом із щурів та хлібом із полови. Крім того, ці дикуни могли його розстріляти та, крий Боже, — може, й з'їсти в супі...

М-р О. Кенан вийшов на вулицю. Побачивши його бездоганний циліндр, кілька хлопчаків побігли за ним і націлювались збити з нього цю конче потрібну ознаку вечірнього костюму. Довелося знову сідати на візника.

М-р О. Кенан трохи затримав директора філії АРА; останній раз йому доводилося говорити з культурним чоловіком перед подорожжю в дикунські прерії. Виявилося, що директор був справді цілком культурний чоловік. Спочатку він, правда, не хотів давати О. Кенанові доручення в голодні губерні, мотивуючи це тим, що м-р О. Кенан йому, власне, мало знайомий. Та коли д-р Кенан натякнув на деякі круглі суми, директор одразу виявив свою культурність і, діставши певний аванс, наказав негайно написати докторові О. Кенанові доручення. Він навіть подбав, щоби докторові, як відповідальному діячеві АРА, дістали деякі рекомендації від радянських установ...

Перебувши з цікавості кілька день у Москві й переконавшись, що й Москва, як і Петербург, очевидно, не руські міста, бо дають дуже мало матеріялу щодо дикунських звичок, д-р О. Кенан поїхав до Харкова, намірюючись продертися потім далі на південь у голодні губерні.

Там він побачить справжні звичаї. До речі, його так і не заарештувала Тше-Ка, — в Москві йому навіть показувано в АРА одного такого чоловіка, але це був просто собі чоловік, як і всі, без бомб, кулеметних стрічок і ножів, скоріше схожий на озброєного робітника.

Петербург не руське місто — по-перше, його збудував отой Пітер I, що перший з усього руського народу одяг штани замість овечої шкіри, а по-друге, там так багато німців, французів та англійців.

Д-р Кенан сидить у м'якому вагоні, в поїзді Москва — Харків. Поїзд, правда, йде не так швидко, як американський експрес, але це все-таки поїзд, а не коні. «Може, коней поїли», — пробує догадатись д-р, але пригадує, що бачив у Москві скільки завгодно коней...

Коло Харківського вокзалу д-р побачив перших голодних. Два чи три жовтих обірваних чоловіки, простягаючи руку, прохали їсти. Зацікавлений д-р О. Кенан витяг носовичка й, держучись оддалік, кинув його голодному. Той узяв носовичка й сховав у кишеню.

«Зоставив собі на вечерю», — вирішив шановний доктор. Він пробував знаками заохотити голодного з'їсти носовичка зараз, показуючи пальцями на рота, але голодний зробив нетямущу фізіономію й тільки вклонився ще раз.

Д-р Кенан сів в автомобільчик АРА.

Шофер повіз його через «bazaar»; це було місце, де продавалося дуже багато хліба, м'яса, овочів, одежі.

І це все в голодній країні, — дивувався д-р. — Невже ж і ця морква й усі ці штани й гасові лампи АР'івського виробу?

На «баззарі» теж стояли голодні й простягали руки. На очах д-ра Кенана одному з них дано хліб, і він заховав його в торбинку.

«Чудний народ, — подумав доктор, — вони обідають пізніше, ніж англійські лорди».

Все-таки голодних було дуже мало.

В АРА директор української філії пояснив Кенанові, що голодні їдуть організовано поїздами й що їх годують на пунктах. Крім того, голодують люди головним чином по селах, куди важко швидко довозити продукти.

— В містах люди живуть, звичайно, не так як в Америці, — поспішився директор, — та все ж таки не так уже й погано.

— Скажіть, а відки привозять сюди електричні лампи, одяг та інше? — запитав д-р О. Кенан.

— Це все робиться тут, — одповів директор. — АРА, як ви знаєте, постачає тільки продукти та ще почасти одіж. Одіж ми роздаємо, звичайно, тільки інтелігентним людям, професорам, учителям і т. й.

З розмови з директором з'ясувалося, що О. Кенанові найкраще їхати на південь-схід, на Дон і Кубань, щоб побачити, як жінки їдять своїх дітей, і взагалі подивитись на інтересні речі.

Десь коло станції Сосика, на маленькім степовім перестанкові чоловіколюбний д-р вийшов із поїзда, щоб робити експерименти над голодними.

Після довгих і важких переговорів за допомогою рук, очей, рота й навіть ніг докторові пощастило найняти собі порожнє приміщення, де він збирався фабрикувати «Альбо» й

робити експерименти над голодними. Він не мав із собою жодного помічника. Ці експерименти й фабрикацію «Альбо» треба було держати в абсолютній таємності.

Д-р жив у хаті якогось «іногороднього» козака, а лабораторію влаштував в покинутому складі для хліба — це була чимала кам'яна будівля без вікон, і там багатенько-таки було щурів.

Козак-кубанець голодував страшенно. Він ще держався — не їхав на захід, бо знав, що їхати з сім'єю річ нелегка, що його жінка й троє дітей ризикують захворіти, не витримати дороги.

Д-р з цікавістю спостерігав, як усі четверо гризли коріння, їли траву, як вони, жовті й безсилі, лежали цілими годинами де попало...

Сам д-р мав із собою чималий запас черепахових супів і за себе не боявся. Крім того, він пересвідчився, що за добрі гроші можна буває й ще чогось купити. Отже, він спокійно спостерігав, як поволі козак продав усю чисто одіж, як він і його діти й жінка ходили вже голі з роздутими животами, добуваючи траву й коріння.

В Америці, вихований в строгих правилах моралі, шановний хемік, очевидно, не міг би жити в одній хаті з голими людьми, але це були дикуни, щось близьке до китайців чи взагалі до якихось тварин, і д-р спокійно розглядав роздуті животи. Його цікавило, скільки день вони виживуть на такій непоживній і шкідливій страві, як трава й коріння.

На його здивування вони трималися куди довше, ніж він сподівався. Спочатку вмерла наймолодша дівчинка — мати з плачем обнімала дитину й не давала її віднести.

— Зараз їстимуть, — передбачав нечувану розвагу О. Кенан. Він знаками пояснював козакові, що хотів би розрізати трупа, щоб подивитись на зміни в організмі. Він силкувався пояснити, що тоді зручніше буде й краяти м'ясо, щоб їсти, бо можуть бути неїстівні місця.

Та козак подивився на О. Кенана таким поглядом, що той спішно вирішив прогулятись. Дитину закопано. Вночі д-р Кенан все-таки викопав дитину й одніс її в свою лабораторію. Він тільки-но розрізав її живота й розглядав деструкцію органів травлення, як у двері постукало. Д-р спішно накрив тіло якоюсь матерією, що називалася «tjadno», й одчинив двері. Але козак просто підійшов до стола, стягнув рядно й оголив тіло.

З секунду він стояв, міряючи очима фігуру доктора. Той знітився й не знав, що робити.

Потім козак вирішив. Він загорнув тіло в рядно. Перед цим він показав докторові на розрізаний живіт своєї дочки. Потім він забрав тіло й, вийшовши з лабораторії, замкнув ззовні двері.

Того ж таки вечора козак умер. Знесилений вкрай, він, закопавши дівчину, не міг дійти до своєї хати. Забрався в ривчак коло дороги, щоб поспати годинку, а потім піти до Виконкому й передати йому справу з доктором. Але він не прокинувся в ривчаку, — непритомний, не опам'ятавшись, він умер серед сонцем випаленого бур'яну.

Ріпс обдивився будівлю, вікон не було, двері були з важкого заліза, мабуть, в цаль завтовшки. Вибратись не було ніякої змоги, він мав із собою їжу, отже, взявся поки що за фабрикацію «Альбо»; йому трохи заважали робити щури, вони бігали без жодного страху навколо нього, один навіть пробував вкусити його за ботинок. Ріпс тільки засміявся, побачивши, як він зав'язив зуби в грубій американській підошві.

Спіймавши щура за спинку, він убив його, щоб не в'яз, вирізавши спочатку ланцетом очі; одрізавши носа й поколувавши ланцетом черепа, пустив. Щур упав на спину, знову звівся на ноги, знову впав, плазував якомсь боком та не міг зсунутись з місця. Ріпс одрізав йому по черзі всі чотири лапки й кинув.

«Це буде йому наука не в'язнути до людей», — вирішив Ріпс.

Він працював до вечора; в той самий час, коли козак конав в рівчакові, Ріпс вирішив повечеряти й лягти спати. Очевидно, ці дикуни сьогодні його не випустять. Він почав занепокоюватись і ще раз обдивився стіни й двері. Вибратись без інструментів не було жодної змоги.

В крайньому разі він завтра підкопає ножем під стінку й спробує прокопати хода. Поки що він прибрав з столу приладдя, розстелив на столі мекентош і, кленучи на чому світ стоїть дикунські звичаї, ліг спати.

Вночі Ріпс прокинувся, — його щось укусило. Він засвітив сірника й побачив, як щур зіскочив з столу. Ще кілька штук він запримітив на підлозі. Це вже було занадто. Він почав шпурляти в щурів чим попало й, розігнавши їх, заснув ізнову. Він не проспав і чверть години, як знову прокинувся від укусу. На цей раз, скільки він не шпурляв, щури не тікали з складу. А тільки перебігали з місця на місце.

Ріпс, трохи зляканий, помітив, що число їхнє збільшилося, вони бігали навколо столу і звідкись наче з'являлися нові й нові.

Він засвітив лампу й сів на столі. Доведеться не спати сьогодні. Все одно не дадуть заснути.

Він зліз з столу й почав розстановляти приладдя, він хотів у крайньому разі попрацювати. Щури трохи принишкли й збилися по кутках, але зі складу не тікали.

Попрацювавши скількись часу, Ріпс знову почув, що його вкушено — він змахнув рукою й схопив щура. Той вп'явся зубами йому в палець. Доктор зойкнув од болю й, шпурнувши щура, почав шукати пластиря для пальця. В цей момент його вкушено ще й ще. Довелося знову злазити на стіл.

Картина, що Ріпс побачив навколо, трохи його навіть злякала. Сотні щурів купчилися по кутках, десятки ходили по підлозі й подекуди котрийсь пробував вискочити на стіл. Побачивши Ріпса на столі, щури вийшли з кутка. Тепер Ріпс помітив, звідки вони приходили. Коло дверей була дірка в підлозі, звідти вилазили нові й нові гризуни. Не занадто мужній Ріпс був серйозно злякався — вони могли його здорово покусати сьогодні. В цей мент один скочив на стіл і стрибнув йому на ногу. Нервовим рухом Ріпс скинув його на підлогу, але в тій же хвилі на столі опинився другий, третій, десятки, сотні щурів і почали дертися на Ріпса...

Одчайними рухами він скидав їх з ніг, з одежі, але щури чимраз смілішали. Він одривав щура, той хапав його за руку. Уже кілька разів голодні гризуни добиралися до його горла. Одну руку Ріпс тримав весь час коло обличчя й щопівсекунди знімав з грудей озвірілих щурів. Раптом він почув нестерпний біль у потилиці. Він замахнувся рукою, втратив рівновагу, посковзнувся й, упавши з столу на підлогу, вдарився об каміння потилицею. Мов комашня, його піджак, сорочку, обличчя обсіли щури...

З півхвилини він лежав непритомний. Він опам'ятався вже з пошматованим горлом. Мов зранений звір, схопився він на ноги й кинувся до столу. По дорозі він наступив на щура, спіткнувся й упав знову. В тій же хвилині пара щурів вчепилась знову йому в горло...

Голодні щури з чималою охотою обдирали м'ясо з д-ра О. Кенана, інакше Джима Ріпса. Деякі з них, роздерши обгортку пакетів «Альбо», що були в кишені докторовій, спробували препарат. Він так їм сподобався, що вони з'їли його чисто. Навіть повилизували папір. Несмачні взагалі були якісь тільки місця на тілі шановного доктора, сліди якоїсь хвороби.

Якби щури були мали докторову Ріпсову ерудицію, вони, мабуть, вирішили б, що це якась застаріла венерична хвороба.